

Nr 239

Av herr Sandler m. fl., om anordnande av en folkräkning år 1955.

Den snabba befolkningsomflyttningen i vårt land, resulterande i bl. a. en avfolkning av landsbygden och en befolkningsanhopning i storstäderna, aktualiserar behovet av på folkräkningar grundade uppgifter om befolkningens fördelning efter ålder, yrke m. m. inom olika delar av landet.

Statistiska centralbyrån har i sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår föreslagit att en folkräkning skall äga rum år 1955. Departementschefen har emellertid inte funnit sig kunna tillstyrka detta förslag. Om statsverkspropositionen godkännes på denna punkt (sjunde huvudtiteln, p. 12), föreligger risk för att nästa folkräkning icke äger rum förrän 1960.

Under tidigare, mera stabila befolkningsförhållanden anordnades i Sverige folkräkningar vart tionde år, men sedan år 1930 har det visat sig nödvändigt att hålla folkräkning vart femte år. I nu gällande författning, som är av så sent datum som den 16 december 1949 (nr 702), fastslås också uttryckligen ett femårigt intervall mellan folkräkningarna. Formuleringen är denna: "Allmän folkräkning skall verkställas år 1950 och därefter vart femte år."

Tio år är i våra dagar en alltför lång period mellan folkräkningarna. De nya storkommunerna har ställts inför problem, för vilkas lösning aktuellt statistiskt underlag är erforderligt. I synnerhet för samhällsplaneringen är det nödvändigt att ha tillgång till aktuella befolkningsstatistiska uppgifter med i regionalt hänseende detaljerad uppdelning. Sålunda föreligger behov av uppgifter icke endast beträffande storkommunerna utan även för de däri ingående församlingarna (socknarna) och de icke-administrativa tätorterna.

Kommer en folkräkning ej till stånd år 1955 utan uppskjutes fem år, dröjer det ända till ett stycke in på 1960-talet, innan dessa för samhällsplaneringen viktiga uppgifter blir tillgängliga från den folkräkning, som författningsenligt skall äga rum år 1960. Många större kommuner kan ej avvakta en så avlägsen tidpunkt för att erhålla det erforderliga statistiska underlaget för sina planeringsåtgärder utan blir nödsakade att på egen hand igångsätta statistiska utredningar. Åtskilliga bland dessa kommuner har emellertid behov av uppgifter också från ett större eller mindre antal grannkommuner, som kanske inte alltid är villiga att medverka i detta utredningsarbete. Under alla förhållanden är de olika kommunernas resurser att inför-

skaffa och bearbeta erforderligt statistiskt material emellertid starkt begränsade. Särskilt i fråga om yrkesuppgifterna föreligger risk för att bearbetningen skulle komma att bedrivas efter delvis olika riktlinjer i olika kommuner och att resultaten därför ej bleve jämförbara.

De statliga organ som sysslar med planeringsarbeten, såsom arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen m. fl., samt deras lokala organ kan icke på ett tillfredsställande sätt fullgöra de arbetsuppgifter som statsmakterna ålagt dem, om de saknar tillgång till aktuell statistik. Det samma är förhållandet med näringslivet, som har behov av färsk befolkningsuppgifter. Landsbygdens problem är mera brännande än någonsin förut, och för att följa utvecklingen är ett intervall av tio år mellan folkräkningarna en alltför lång period.

Folkräkningar kommer att äga rum vid utgången av år 1955 i både Danmark och Norge, även om åtminstone för Norges del folkräkningen blir av mindre format än den år 1950. Behovet av aktuella folkräkningsuppgifter är icke mindre i Sverige, som sedan 200 år tillbaka varit ett föregångsland på befolkningsstatistikens område.

Statistiska centralbyrån har haft överläggningar under föregående år om en folkräkning 1955 med en rad statliga och kommunala myndigheter, näringslivets och arbetsmarknadens organisationer m. fl. Bland dessa kan nämnas länsstyrelserna, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, pensionsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, socialstyrelsen, jordbrukets forskningsråd, samhällsvetenskapliga forskningsrådet, detaljhandels utredningsinstitut, industriens utredningsinstitut, jordbrukets utredningsinstitut, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet. Vid överläggningarna har framgått, att ett starkt behov av aktualisering föreligger beträffande flertalet av de statistiska uppgifter, som erhållits vid 1950 års folkräkning. Framför allt gäller detta uppgifter avseende de minsta regionala enheterna, kommuner, församlingar och icke-administrativa tätorter. Vid 1950 års folkräkning har efterfrågan på uppgifter för de minsta regionala enheterna varit mycket stor, och tabellerna har i betydande utsträckning kopierats och ställts till myndigheters och andra statistikkonsumenters förfogande. Statistiska uppgifter av denna art blir dock med nuvarande utveckling relativt snabbt föråldrade, och en förnyelse av dem genom en folkräkning år 1955 har visat sig vara oundgängligen nödvändig.

Sedan statsverkspropositionen framlades har från åtskilliga av dessa myndigheter och organisationer ånyo starkt understrukits de svårigheter som uppstår, om folkräkning icke anordnas år 1955.

Uttalanden för anordnande av en folkräkning 1955 med tyngdpunkten lagd på redovisning av de minsta regionala enheterna har även gjorts av samhällsvetenskapliga migrationskonferensen i Lund i mars förra året, i vilken deltog representanter för de geografiska, statistiska och sociologiska vetenskaperna samt administrativa verk och olika planeringsorgan.

Folkräkning synes böra anordnas år 1955 i huvudsaklig överensstämmelse med den plan, som statistiska centralbyrån framlagt i sina anslagsäskanden för nästa budgetår, ehuru vissa inskränkningar bör övervägas, för att kostnaderna skall kunna minskas. De uppgifter, vilka framstår som absolut nödvändiga, gäller befolkningens fördelning efter ålder, kön, civilstånd och yrke inom kommuner, församlingar (socknar) och icke-administrativa tätorter. I fråga om yrkesstatistiken torde det dock vara till fyllest att lämna en mindre detaljerad redovisning än den statistiska centralbyrån föreslagit. Enbart genom att inskränka bearbetningen i fråga om näringsgrensfördelningen till huvud- och undergrupper kan betydande kostnadsbesparingar göras. Ytterligare besparingar kan vinnas om man slopar statistiken över utländska undersåtar och utrikes födda.

Kostnaderna för en folkräkning är till icke ringa del beroende av hur pass snabbt bearbetningen bedrivs. Om bearbetningen skall ske med snabbaste möjliga resultat, måste relativt stor personal nyanställas, och det dröjer en viss tid, innan personalen får rutin. Å andra sidan kan kostnaderna nedbringas genom utnyttjande av moderna tekniska resurser. I det förslag om en ny folkräkning, som statistiska centralbyrån framlagt, har en väsentligt snabbare bearbetning av de rent demografiska uppgifterna planerats, varigenom uppgifter om befolkningens åldersfördelning i de olika kommunerna m. m. beräknas komma att föreligga för hela landet cirka ett och ett halvt år efter folkräkningstidpunkten. För olika delområden kan resultaten väntas betydligt tidigare enligt denna plan. Den kostnadsökning, som denna omläggning av bearbetningen medför, synes dock motiverad med hänsyn till behovet av aktuell statistik.

Totalkostnaderna för folkräkningen enligt det av statistiska centralbyrån framlagda programmet har beräknats till omkring 3 400 000 kr., vilket utgör 47 öre per invånare. Denna kostnad är låg i jämförelse med andra länders. För budgetåret 1955/56 har statistiska centralbyrån räknat med en kostnad av 504 000 kr. för själva folkräkningen, varav 296 000 kr. till avlöningar och 33 000 kr. till omkostnader, medan 175 000 kr. beräknas som ersättning till maskincentralen för hålkortsbearbetning. Härtill kommer 100 000 kr. för en föreslagen intervjuundersökning, som skulle utföras av statistiska centralbyråns utredningsinstitut.

En icke obetydlig besparing av kostnaderna kan emellertid göras genom att begränsa bearbetningen i enlighet med vad som ovan anförts och

eventuellt även i andra hänseenden, exempelvis genom slopande av den föreslagna intervjuundersökningen. Beträffande storleken av dessa besparingsmöjligheter föreslår vi, att statistiska centralbyråns yttrande inhämtas. Vissa kostnader torde också kunna överflyttas till ett följande budgetår.

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte dels besluta, att en folkräkning skall anordnas år 1955 i huvudsaklig anslutning till statistiska centralbyråns förslag men med sådana inskränkningar i omfattningen, som vi i besparingssyfte föreslagit; dels bevilja för ändamålet erforderliga medel.

Stockholm den 26 januari 1955

Rickard Sandler

John Bergvall

Hugo Oswald

Carl Albert Anderson

Valter Åman

Nr 240

Av herr **Andersson, Birger**, och herr **Pettersson**, om anordnande av en folkräkning år 1955.

(Lika lydande med motion nr 374 i Andra kammaren)

Stockholm i januari 1955

Birger Andersson

Georg Pettersson
